

Ամայա ՍՈՂՈՄՈՆՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

ԳԵՐՄԱՐԴՈՒ ԿՈՆՑԵՊՏԸ ՋԵՔ ԼՈՆԴՈՆԻ «ԾՈՎԱԳԱՅԼԸ» ՎԵՊՈՒՄ

*«Կյանքը նման է թթխմորի, ինչ-որ
թթխմորի, որը լափում է ամեն ինչ, որպեսզի ինքը ապրի, իսկ ապրելը
հաջողակ խոզություն է»:
Ջեք Լոնդոն*

Հողվածի նպատակն է ցույց տալ Ֆրիդրիխ Նիցշեի ազդեցությունը մոդերնիստական գրականության վրա: Փորձ է կատարվում վեր հանել գերմարդու կոնցեպտի ազդեցությունը Ջեք Լոնդոնի «Ծովագայլը» վեպում: Հոգեբանական, արկածային այս վեպում Լոնդոնը մերկացնում է Նիցշեի անհատապաշտական փիլիսոփայությունը: «Ծովագայլը» վեպում գերմարդը պարտվում է, այնինչ Նիցշեի գերմարդն անհաղթելի է:

Բանալի բառեր. Նիցշե, մոդերնիզմ, գերմարդ, Ջեք Լոնդոն, Գայլ Լարսեն, մեղք, ազատություն, իշխանություն, մարդ-գազան

1904 թվականին լույս տեսած հոգեբանական, արկածային «Ծովագայլը» վեպում հեղինակն ըստ էության մերկացնում է Նիցշեի անհատապաշտական փիլիսոփայությունը: Մի կողմից նա պատկերում է անհատապաշտ նավապետ Լարսենին, մյուս կողմից՝ նավաստիներին: Վեպի հերոս Հեմփրի վան Վեյդենը հենց Ջեք Լոնդոնն ինքն է: Ջեքի մանկությունն անցել է ծանր պայմաններում: Վաղ հասակից հարկադրված էր աշխատել և միջոցներ հայթայթել ընտանիքի գոյությունն ապահովելու համար: 15 տարեկանից ծանոթանում է «ոստրեահանների» հետ և իր սևամորթ դայակից վերցված գումարով Ջեքը նավակ է գնում ու սկսում ոստրեներ որսալ արգելված վայրերում: «Ծովագայլը» վեպի գլխավոր հերոս Գայլ Լարսենի նախատիպը 19-րդ դարի վերջին քառորդում հայտնի որսագող Ալեքսանդր Մակլեյնն է, որը դուրս գալով չքավորությունից, դառնում է զբոսանավերի և շոգենավերի տիրակալ: Այդ նրան էին դեռ վեպի լույս ընծայումից շատ առաջ քրեական աշխարհում անվանում «Ծովագայլ», որը 34 տարեկանում համարվում էր Արևմտյան նավատորմի ամենահաջողակ նավապետը: Նա 45 տարեկանում 5 պետությունների կողմից գտնվում էր հետախուզման մեջ և մեղադրվում ավելի քան 70 մարդու սպանության մեջ: Վեպը բաղկացած է 39 գլուխներից: Ամբողջ պատումի ընթացքում մեզ ուղեկցում է Ֆրիդրիխ Նիցշեի «գերմարդու» կոնցեպտը:

Գերմարդը մեղքի զգացողություն չունի: Թույլի հանդեպ քրիստոնեական գթասրտությունը, մարդու հեզությունն ու խոնարհությունը անընդունելի են: Հոգու ազատությունն ու իշխանության ձգտումը միայն պետք է բնորոշ լինեն բանական էակին: Նիցշեն գերմարդու ծնունդը տեսնում էր Դարվինի տեսության՝ բնական ընտրության ճանապարհով, երբ թույլերն ու հիվանդները ոչնչանում են, իսկ ուժեղները՝ հաղթում: «Մարդիկ հավասար են» լոզունգը անկումայնության լոզունգ է և վաղուց կորցրել է իր ուժը: Ինչպես Ջորջ Օրուելն է ասում, «Բոլոր անասունները հավասար են, սակայն որոշ անասուններ ավելի հավասար են»: Մարդիկ հավասար չեն կարող լինել: Հավասարության դեպքում գերմարդ դառնալու շանսերը նվազում են: Մարդը դառնում է առ գերմարդ տանող կամուրջը: Մարդը մի բան է, որ պետք է հաղթահարվի: Բարձրագույն մարդկանց հատկանիշը ինքնահաղթահարման նրանց կամքն է: Սա է արարման և արարող դառնալու նախապայմանը: Վերջիններիս շնորհիվ կյանքը ժխտվում է, գերմարդով՝ հաստատվում: Գերմարդը նա է, ով իր այդ արարչագործությամբ անընդհատ զորանալու, իշխանություն ձեռք բերելու բնական ձգտումով է առաջնորդվում: Գայլ Լարսենը Նիցշեի փիլիսոփայության մարմնացումն է: Նա ցինիկ է, բոլորովին զուրկ բարոյական նորմերից: Նրա կարծիքով կյանքում գոյության իրավունք ունեն միայն ուժեղները, իսկ թույլ ու տկար մարդիկ ենթակա են ստրկացման: Դեռ ավելին՝ ուժեղը պետք է խժռի թույլին, եթե չի ուզում, որ իրեն խժռեն ուրիշները: Այսպիսին են գայլային օրենքները: «Մարդու իրական էությունը սպանողն է, տիրողը, խժռողը, թույլին ճնշողը», - ասում է Նիցշեն: «Ծովագայլն» ընթերցելիս տպավորություն է ստեղծվում, որ Գայլ Լարսենը գերմարդ է, սակայն այդ տպավորությունն անցողիկ է: Լոնդոնը ցույց է տալիս Նիցշեի գերմարդու փիլիսոփայության սնանկությունը: Անհատապաշտության տեսության սնանկությունը վառ կերպով արտահայտված է նաև Լոնդոնի «Մարտին Իդենում»: «Կյանքի հետ ընթացող խաղն այսպիսին է. նա իր օրենքներն ունի, դու՝ քոնը, և ձեզնից մեկն անպայման պարտություն է կրելու»:

Մարդիկ՝ լույսի և կայծի այդ մասնիկները, տառապում են աշխատանքի անհագ ծարավից և փայտե կամ պողպատե նժույգներ հեծած՝ ուղղվում են դեպի գաղտնիքի սիրտը, կուրորեն խարխափելով՝ ճանապարհ են որոնում անտեսանելի միջով և ինքնավստահ աղմկում են ու աղաղակում, թեև իրականում համակված են կասկածներով ու վախերով: Գայլ Լարսենի էության խորքում թաքնված է հոգևոր ու իմացական ահեղ ու վիթխարի մի ուժ: Ծնտը, կզակը և աչքերի վերևում ցցված ճակատը արտակարգ ուժի տպավորություն են թողնում և միաժամանակ վկայում անտեսանելի հոգու անհուն քաջության ու կորովի մասին /Լոնդոն, 1965: 17/: Ուղղակի անհնար է այդպիսի մարդու հոգու խորքը չափել, սահմանները որոշել և որևէ ճանաչված վերնագրի տակ բնութագրել: Աչքերը խոշոր են, գեղեցիկ, իրարից հեռու, արվեստագետի

աչքերի պես: Նրանք ստվերապատված են կամարածև, թավ ու սև հոնքերի ու լայն ճակատի տակ: Այդ աչքերը հազար ու մի դիմակով սքողում են հոգին, և միայն հազվադեպ առիթներով նրան թույլ են տալիս իր ամբողջ մերկությանը դուրս խոյանալու դեպի հրաշալի մի արկածախնդրություն: Այդ աչքերը կարող են կապարագույն երկնքի մոռյությունն ստանալ և հրացայտ կայծեր արձակել նման շաչող թրի փայլատակումների, կարող են բևեռային սառնությանը նայել և կամ մեղմանալով ջերմանալ, բռնկվել սիրո բոցով, կարող են հզոր, առնական, գրավիչ ու հրամայող դառնալ և հրապուրել ու իշխել կանանց, մինչև որ նրանք հանձվեն հաճույքով, հրճվանքով, ինքնամոռաց հափշտակությամբ: Միաժամանակ անողորմ աչքեր: Այդ գրանիտյա աչքերում բացակայում են մարդկային հոգու լույսն ու ջերմությունը: Ուժը, միայն բիրտ ուժն է իշխում հրեշային նավի վրա: Այս մարդ-գազանի դեմ պայքարելը նույնքան անհիմաստ է, որքան կատաղած ցլի դեմ մարտնչելը: Ուրիշների աչքերում կարելի է տեսնել հոգու շարժումներ, բայց այս աչքերը սառն են ու մոխրագույն ինչպես ծովը: Դեմքի ակոսներն հաստատակամություն ու վճռականություն են արտահայտում, սակայն այս մարդը, չնայած իր կոպտություններին, տգետ ու թանձրամիտ չէ: Նա կարդում է Շեքսպիր, Թեննիսոն, Էդգար Պո, Դը Քուինս, Դարվին, Բեռնարդ Շոու, Ջոնսոն: Երբեք ոչ ոք չի խորացել Գայլ Լարսենի հոգու մեջ, նրա մենավոր հոգին միշտ ծածկված է դիմակի տակ: Նրա կարծիքով կյանքը մի անհեթեթ հրարանցում է: Այն նման է փրփուրի, թթխմորի, մի բանի, որը շարժվում է: Այն կարող է շարժվել մի րոպե, մի ժամ, մի տարի, 100 տարի, բայց դատապարտված է ի վերջո դադարելու: Խոշորներն ուտում են փոքրերին, որպեսզի շարունակեն շարժվել, ուժեղներն ուտում են տկարներին, որ պահպանեն իրենց ուժը: Ովքեր բախտավոր են, ուտում են ամենից շատ և շարժվում ամենից երկար. ահա և ամենը: Կան մարդիկ, որ քարսիրտ են, իսկ Լարսենն ընդհանրապես սիրտ չունի: Նրա համար կյանքը ոչ մի արժեք չունի. էժան բաների մեջ ամենաէժանն է: Գայլ Լարսենն իր տարօրինակ տրամադրությունների ու տարօրինակությունների պատճառով խելագար կամ առնվազն կիսախելագար է թվում: Իսկ իրականում նա չդրսևորված հանճար է, նախամարդու կատարյալ տիպար, բայց ծնվելով հազար տարի ավելի ուշ՝ հանդիսանում է ժամանակագրական վրիպակ: Նա, անկասկած, ծայրահեղորեն անհատապաշտ է, նա միայնակ է: Նրա և նավակազմի մյուս անդամների միջև ընդհանուր ոչինչ չկա: Ֆիզիկական արտակարգ ուժն ու մտավոր կարողությունները նրան բաժանում են մյուսներից: Մյուսները նրա համար սոսկ երեխաներ են, և նա նրանց հետ հենց երեխաների պես էլ վարվում է: Կենդանահերձի դաժան ձեռքով շոշափում է նրանց մտքերը, գնում հոգիները՝ իմանալու համար, թե ինչպիսի հոգևոր նյութից են պատրաստված: Աշխարհում երկու տեսակ կա՝ գիշատիչներ և զոհեր: Լավ բան է ուժեղ լինելը, որովհետև օգտավետ է, անհաճո է տկար

լինելը, որովհետև վնասաբեր է: Գայլ Լարսենը հեղոնիստ է, ում կարելի է համեմատել Կախիբանի հետ: Նա ատավիզմի հոյակապ մի նմուշ է, այնքան հարազատորեն նախնական, որ կարծես աշխարհ եկած լինի նախքան բարոյականության հաստատումը մարդկանց մեջ: Գայլ Լարսենի հարազատներից միայն եղբայրն է ողջ՝ Մահ Լարսենը, որը Գայլի թշնամին է: Հետաքրքրական է, որ Գայլ Լարսենն իր միակ սխալը համարում է այն, որ սկսել է կարդալ: Գայլն իրեն համարում է անպետք սերմ, որ փչացնում է մյուսներին: Լարսենի սառնարյուն անգթությունը զարհուրանք է պատճառում նույնիսկ որսորդներին, որոնք դաժան լինելով հանդերձ, վախենում են նրանից:

Բնությունը շոայլորեն արտահեղում է կյանքը, որտեղ միայն մի կյանքի համար տեղ կա: Բնությունը ցանում է հազարավոր կյանքեր, որոնք շարունակ ուտում են իրար, մինչև որ ի վերջո մնում է ամենաուժեղ ու ամենախոզային կյանքը: Ով ուժեղ է, իրավունք ունի, ով տկար է, անիրավ է, ուրիշ ոչինչ: Լարսենը ոչ թե անբարոյական է, այլ բարոյագուրկ: Նա Աստվածաշունչ է կարդում, բայց չի հավատում առասպելներին, նա չունի երազներ ու իդեալներ: Նա կատարյալ հավասարակշռության և գերագույն ինքնավստահության մարմնացում է, ում ոչինչ և ոչ ոք չի կարող վրդովել: Նա գերադասում է դժոխքում իշխել, քան ծառայել երկնքում: Այստեղ պարզ երևում է, որ Գայլ Լարսենն արդեն կատարել է իր էքզիստենցիալ ընտրությունը: Նա ընտրել է լինել չարը, բացասականը, սատանայականը: Նա հրաժարվել է ծառայել Աստծուն: Աշխարհում թերևս չկա ավելի ահավոր բան, քան ուժեղ մարդու տեսքը ծայրահեղ տկարության և ընկճվածության պահին: Գայլ Լարսենի կյանքի բոլոր թելերը կտրվում են, և կյանքի վերջին վայրկյաններին նա միայն կարողանում է արտաբերել «ցնդաբանություն» բառը: Թաղման ծիսակատարության մեջ ամենակարևոր մասը «Եվ մարմինը պետք է գցել ծովը» հատվածն է /Լոնդոն, 1965: 228/: Գայլ Լարսենի մարմինը նետվեց անսահման ծովը, իսկ հրաժեշտի խոսքերը նույնքան ծանր էին, որքան նրա ապրած ամբողջ կյանքը: «Գնաս բարով, Լուցիֆեր, հպարտ հոգի», - ասում է Մոդը և փակվում է վարագույրը /Լոնդոն, 1965: 229/: Ջրի միջոցով մեղքերից ազատվելու միտքը գուցե կարելի լինի կիրառել այստեղ: Լուցիֆերը մի օր պիտի ջրի օգնությամբ կամ այլ կերպ ազատվի մեղքերից ու վերստին դառնա Աստծո հրեշտակը:

Խղճի խայթը մեր մեջ սպանում է առաջ գնալու մեր մղումը՝ մեզ վերածելով կատարված գործողության հանդիսատեսի, միաժամանակ ոչնչացնելով մեր միտքն ու հոգին, իսկ գերմարդն ազատված է խղճի խայթից, գերմարդը չունի մեղքի զգացողություն: Պատահական չէ, որ Նիցշեի «ընկնողին հրի՛ր» արտահայտությունը թևավոր խոսք է դարձել: Գերմարդու հայտնության հետ Նիցշեն «հավերժական վերադարձի» գաղափարն է կապում, որն իր ազդեցությունն է թողել բազմաթիվ աստվածաբանների, փիլիսոփաների, հոգեբանների, գրողների (Թոմաս

Ման, Հանրիխ Ման, Հերմա Հեսսե, Կնուտ Համսուն, Անդրե ժիդ, Ջեյ Լոնդոն Վալերի Բոյուսով և ուրիշներ) վրա:

Մոդեռնիզմի աշխարհընկալման տիրույթում գեղագիտության ու մտածողության սկզբունքները շարժման մեջ է դնում Նիցշեի հետևյալ միտքը. «Ինչ էլ որ ես ստեղծած լինեմ և որչափ էլ որ սիրեմ իմ ստեղծածը, շուտով ստիպված եմ լինելու հրաժարվել դրանից»: Սրանից հետևում է, որ Նիցշեի պատկերացմամբ տիեզերքում և մարդկային իրականության մեջ ոչինչ քարացած չէ, ամեն բան գտնվում է անվերջանալի շարժման մեջ, և անհնար է գտնել որևէ հիմնական-վերջնական հենման կետ: Այս գաղափարն անչափ հարազատ է մոդեռնիզմի գեղագիտությանը: Նիցշեին ճիշտ հասկանալու և նրա կապն ու ազդեցությունները մոդեռնիզմի գրականության վրա ավելի տեսանելի դարձնելու համար նախ պետք է հասկանալ նրա հանրահայտ՝ «Աստված մեռել է» արտահայտությունը: Սա դեպի նոր մշակույթ տանող նիցշեական ապստամբ գաղափարն է, որն արտահայտված է նաև Լոնդոնի «Ծովագայլը» վեպում: Նիցշեի համար Աստված երկարամորուս ծերունի չէ, ոչ էլ իրական մի բան, այլ ընդամենը կերպար, զգացողություն, որը ոգեշնչում է մարդկանց և նրանց հաղորդում ստեղծագործական էներգիա, արարելու էներգիա: Եկել է մի պահ, երբ Արևմուտքի մարդու համար Աստծո գաղափարն ու կրոնական քրիստոնեական արժեհամակարգն այլևս կորցրել են իրենց նշանակությունը: Բայց Նիցշեն չի սահմանափակվում միայն հին կրոնական համակարգի մահն ազդարարելով: Նա արձանագրում է նորի՝ «գերմարդու կրոնի» ծնունդը: Գերմարդը յուրօրինակ Քրիստոս է, կենդանական բնագոյների առավելության ու կենսունակության հաղթանակ հումանիստական-կարեկցական զուտ մարդկային մշակույթի նկատմամբ: Նիցշեական արժեհամակարգի բանաձևը գրականության մեջ տեսանելի է դառնում մոդեռնիստական և պոստմոդեռնիստական վեպերում: Հաճախ ապաստմբելու գայթակղությունը գերազանցում է սեփական նոր կրոնի գաղափարախոսությանը գործնական կյանքում վերածվելով անհատի պաշտամունքի, ուժեղի կողմից թույլի ոչնչացման գերակա իրավունքի, իսկ արդյունքում ամենաթողության ու քաոսի: Համաձայն Նիցշեի հիպոթեզի, գերմարդը պետք է իր մեջ կյանքի կենսական ուժերի կուտակում մարմնավորի: Նա իր եսակենտրոն կյանքի միակ արարիչն է, որն իր հզոր կամքով գծում է պատմական զարգացման ուղին: Նիցշեի «Այսպես խոսեց Զրադաշտը» ստեղծագործության մեջ Զրադաշտը քարոզում է գերմարդու գաղափարը, որը փորձում է կյանքի կոչել հզոր կամքի տեր, բարուց և չարից անդին այն մարդուն, որն իրականում սիրում է մարդկանց: Բայց ժամանակի ընթացքում գերմարդու կոնցեպտը սկսում է մարդատյացության հոմանիշը դառնալ:

Երբ Գայլ Լարսենը Հեմփրի վան Վեյդենին ներկայացնում է իր սեփական փիլիսոփայությունը, նա ասում է, որ կյանքն անիմաստ է և, որ

միևնույնն է, «ուժեղները կլանում են թույլերին»: Ունենալով ահռելի ֆիզիկական ուժ, որի շնորհիվ կարողանում է պահպանել նավի կարգապահությունը, Գայլ Լարսենը, միաժամանակ տառապում է ուժեղ գլխացավերով: Նա սկզբում սկսեց կորցնել իր ձայնը, որը վերագտնում էր որոշ ընդհատումներով: Նրա արտահայտությանը՝ ձայնալարերը գործում էին սակարանի հեռագրալարերի նման. աշխատում էին այն ժամանակ, երբ «միացում» կար: Երբ նրա ձայնալարերը «միացվում» էին, նա խոսում էր բնական կերպով, թեև սովորականից ավելի դանդաղ ու ծանր: Հետո ձայնը հանկարծ դավաճանում էր, երբեմն նախադասության ճիշտ կեսին /Լոնդոն, 1965: 217/: Վեպի վերջում հենց գլխացավի նոպայի արդյունքում նա կորցնում իր տեսողությունը, կորցնում է նաև բոլոր մարդկային զգացմունքները, անդամալույծ է դառնում ու մահանում: Գայլ Լարսենի փիլիսոփայությունը ինքնատիպ կյանքի թթխմորի փիլիսոփայությունն է՝ բնական սկզբի, որը միավորում է մարդուն և կենդանուն, որոնք գոյության պայքար են մղում անբարյացկամ աշխարհում: Որքան շատ է մարդու մեջ թթխմորը, այնքան ակտիվորեն է նա պայքարում արևի տակ իր տեղի համար և ավելիին է հասնում: Ջ. Լոնդոնի «Ծովագայլը» վեպը իրականում ուղղված է Նիցշեի փիլիսոփայությանը հակառակ: Լոնդոնի ստեղծած գերմարդը պարտվում է:

Մարդու դիտարկման համար, որպես ելակետ ընտրելով բնության և կենդանական աշխարհին բնորոշ օրենքները, Նիցշեն խախտում է մարդու ներսում ներդաշնակության մեջ գտնվող բարոյական արժեքամակարգի երկու հիմնատարրերի՝ բարու և չարի հարաբերակցությունը: Սա կարելի համարել Նիցշեի փիլիսոփայության ամենախոցելի կետը: Եթե կենդանական աշխարհում և բնության մեջ ակնհայտ ու տեսանելի են ուժեղներն ու թույլերը, ապա մարդկանց պարագայում բնավ այդպես չէ: Ստեղծագործ հանճարը կարող է լինել թե՛ հոգեպես, թե՛ ֆիզիկապես թույլ, բայց իր արվեստով կարող է իմաստավորել ու փոխել աշխարհը: Նիցշեի ընկալումներում նպատակասլաց մարդը հաճախ նույնանում է ուժեղ մարդու գաղափարի հետ: Նա իր նպատակի իրականացման ճանապարհին հաղթահարում է բոլոր խոչընդոտները, և, ինչն ամենահետաքրքիրն է, նաև մարդկայինը: Այսինքն՝ ուժեղ մարդն այլևս չի ընկալվում որպես ավանդական ուժեղ հատկանիշներով օժտված մեկը, այլ նա, ով պատրաստ է ամեն գնով ի կատար ածել իր ցանկությունները, ով ներկայանում է որպես հպատակեցնող և ոչ թե ենթարկվող, անկախ նրանից՝ այդ կանոնները, որոնց նա պիտի ենթարկվի ուղղված են ի բարօրություն հասարակությանը, թե ոչ: Ուժեղ մարդն ընտրում է իր սեփական ճանապարհը և իր բանականությանը ենթարկում բոլոր պայմանականությունները, խոչընդոտները, այդ թվում՝ սեփական խղճի խայթը: «Մարդու իրական էությունը սպանողն է, տիրողը, թույլին ճնշողը», - ասում է Նիցշեն:

Երբ ուժեղ ու կենսասեր մարդը համակերպվում է մահվան գաղափարի հետ, նշանակում է նրան ինչ-որ բան անհանգստացնում է: Ցավն այն է, որ նա պետք է պառկած մնա, գիտակից վիճակում, առողջ մտքով և սպասի, թե ինչպես են աշխարհի հետ իր կապերը կտրվում մեկը մյուսի ետևից: Մնալ ողջ, կենսունակ, բայց անզոր: Սա է գերմարդու ճակատագրական պատիժը, բայց այս պայմաններում ևս նրա բնավորությունը մազափաչ անգամ չի փոխվում: Նա նույն անզուսպ ու սոսկալի Գայլն է, բանտարկված իր սեփական մարմնի մեջ, որը մի ժամանակ այդքան փառահեղ ու անհաղթահարելի է եղել: Այդ մարմինը հիմա անտեսանելի շղթաներով կաշկանդել, խավարի ու լռության մեջ արգելափակել է նրա հոգին անջատելով նրան այն աշխարհից, որը եղել է բուռն գործունեության թատերաբեմ: Այսուհետ նա չի կարող անել բայի որևէ ժամանակ կամ եղանակ խոնարհել: Նրան մնացել է միայն լինել բայը, լինել անշարժ այնպես, ինչպես հենց ինքն է ըմբռնում մահ հասկացությունը, կամենալ, բայց չկարողանալ կամեցածն իրագործել, մտքով կենդանի լինել, մտածել ու տրամաբանել, բայց մարմնապես մեռած, բոլորովին մեռած լինել: Դուք կարո՞ղ եք պատկերացնել, թե ինչ դժվար է անընդհատ փոքրանալ մինչև մեռնելը /Լոնդոն, 1965: 221/: Եվ սա կարծես գերեզմանի խավարից եկող մի պատգամ լինի, որովհետև մարդու մարմինը դառնում է նրա շիրիմը: Եվ այդ տարօրինակ դամբարանի մեջ հոգին ապրում ու թրթռում է: Նա դեռ պիտի ապրի ու թրթռա, մինչև որ հաղորդակցության բոլոր թելերը կտրվեն, իսկ դրանից հետո ո՞վ գիտի, դեռ որքա՞ն ժամանակ կապրի ու կթրթռա /Լոնդոն, 1965: 221/: Գայլ Լարսենի վերջին արտաբերած բառը «ցնդաբանություն» էր. անուղղելի ու սկեպտիկ մինչև վերջին րոպեն: Վերջին թելը կտրվել էր: Բայց մարմնեղեն շիրմի մեջ դեռ բնակվում էր հոգին: Այն կատաղի իմացականությունը, որը մենք ճանաչում էինք, արգելափակված վիճակում շարունակում էր մխալ լռության ու խավարի մեջ: Այդ իմացականությունն իր մարմինն այլևս չէր զգում, նրա համար այլևս գոյություն չունեին արտաքին աշխարհ: Նա գիտակցում էր միայն իրեն, ինչպես և անդորրի ու մթության անսահման խորությունը:

Ոչ մի բարոյական երևույթ էլ չկա. գոյություն ունի միայն երևույթների բարոյական մեկնաբանություն: Նիցշեի համար «բարոյականություն» բառը իրենից ներկայացնում է ընդամենը հայտնի բնական և սոցիալական փաստերի, զգայականության և գործողությունների հայտնի ձևերի իմաստավորման մարդկային միջոց, որին սխալ է վերագրել ազատ կամքի, պատասխանատվության, մեղքի, սեփականի հանդեպ բարության կամ չարության բնույթ: Թույլերը և անհաջողակները պետք է մահանան. սա մարդու հանդեպ մեր սիրո առաջին դրույթն է: Նիցշեի գերմարդն այն արարածն է, որը նոր բարոյականության կրողն է, որն ազատված է ստրկական արժեքներ կրողների նկատմամբ կարեկցանքի ճանկերից և արարողն է մի նոր իրականության, որն իր մեջ ունի

ստեղծագործական ահռելի էներգիա: Ուժեղ, ինչու ոչ, դեմոնական զգացումները հատուկ են առավել հզորներին՝ գերմարդկանց: Նիցշեի գերմարդը բռնակալ չէ, որն ավերում և անգթություն է տարածում, այլ կենցաղի բարոյական արժեքներից ազատված, հոգեկան զարգացման առավել բարձր մակարդակում գտնվող մարդն է, որն իր հետևում է թողել վախը ազատության հանդեպ և ազատվել է սենտիմենտալ-նյութապաշտական բարոյական արժեհամակարգից: Երկարատև ու մեծ տառապանքները մարդու մեջ դաստիարակում են բռնակալին: Գայլ Լարսենը մոլեգնությամբ է հիշում իր կյանքի տարիները: «Ինչի՞ մասին պատմեմ, - ասում է նա: - Անհամ ուտելիքների ու կոպիտ վերաբերմունքի, առավուտից մինչև ուշ գիշեր ստացած քացիների ու հարվածների, որոնք փոխարինում էին խոսքին, թե՞ վախի, ատելության ու տառապանքի մասին, որոնցով միայն սնվում էր հոգիս»:

Շատ դժվար է որոշել Գայլ Լարսենի հոգու սահմանները: Անկախ ամեն ինչից՝ նա հոյակապ տիպար է: Նրա մարմնի կատարելությունը աստվածային է: Ազնվական ռասայի այս քաջությունը՝ խելագար, արսուրդային, իրենց դրսևորումների մեջ հանկարծակի, անվտանգության, մարմնի, կյանքի հարմարությունների նկատմամբ անտարբերությունն ու ատելությունը մի ուրիշ փայլ է տալիս այս անհասկանալի մարդուն: Մարդ խեղելը կամ սպանելը նրա համար սիգար ծխելու պես մտացրիվ գործ է, երբեմն նույնիսկ զվարճանք, որը հաճախ բխում է հետաքրքրությունից, թե ինչպիսին կլինի մարդկային այդ հյուլեի վերջին ճիգերը առ կյանք: Գայլ Լարսենը չարի մարմնացումն է, նա ինքը շատ լավ հասկանում է իր գործած մեղքերը, խորհրդածում է խոզության մասին, սակայն հաջորդ պահին ինքն է խոզություն անում: Նա նաև ունի իր հանցանքները փիլիսոփայորեն արդարացնելու ունակությունը: Կյանքը խաղ է Գայլ Լարսենի համար, և նա հաճույք է ստանում կյանքի հետ խաղալուց: Երբ կյանքը մազից է կախված, յուրահատուկ գրգիռ է հաղորդում: Մարդը բնությունից խաղամուլ է, իսկ կյանքը՝ ամենամեծ խաղադրույքը: Եվ որքան մեծ լինի վտանգը, այնքան ավելի խորը կլինի գրգիռը: Գայլ Լարսենը երկու հակասական հատկանիշների համակցություն է: Նա սարսափելի դաժան ու անմարդկային է և միևնույն ժամանակ ինտելեկտուալ, սակայն գիտելիքները ոչ թե երջանկացնում, այլ դժբախտացնում են նրան: Լարսենը հասկանում է, որ, մնալով բուֆ, կարելի է ապրել առանց ավելորդ տառապանքների: Այստեղ տեղին է հիշել Նիցշեի «Մտածողությունը բազմապատկում է վիշտը» խոսքը: Գայլ Լարսենը հավերժական միայնության ցավն է զգում շարունակաբար: Նա երջանիկ չէ որպես մարդ, նա զուրկ է ընկերներից, ընտանիքից, սիրած էակից: Նա զուրկ է յուրաքանչյուր տիպի ուրախությունից: Գուցե նա գերմարդ է, բայց նիցշեական ուժեղ անհատը դատապարտված է միայնության: Նա ինքնաբավ է, ոչնչով կապված չէ արտաքին աշխարհի հետ և հենց դրա համար էլ գերմարդ է: Եթե Նիցշեի մոտ միայնակ գերմարդը հաղթա-

նակում է, ապա Լոնդոնի մոտ միայնությունը տանում է անխուսափելի կործանման: Լարսենի գայլային ապրելակերպը պարտվում է, սակայն պարտությունը կրում է ոչ թե արտաքին աշխարհից, այլ ինքն իրենից, ներսից: Նրա գլխուղեղի ուռուցքը մահացու է դառնում: Սա, իհարկե, հիշեցնում է Նիցշեի կյանքը, սակայն Գայլ Լարսենը ժխտում է Աստծո գոյությունը, նաև ժխտում է այնկողմնային կյանքի գաղափարը, իսկ Նիցշեն ամեն դեպքում հավատում էր Աստծուն:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Լոնդոն Ջ. Ծովագայլը, թրգմ. Հայկ Գասպարյանի, Երևան, Հայաստանի հրատարակչություն, 1965:
2. Նիցշե Ֆ. Այսպես խոսեց Զրադաշտը, Երևան, 2002:
3. Նիցշե Ֆ. Բարուց և չարից անդին, Երևան, 1992:
4. <https://lib.mskh.am/images/books/Covagayl.pdf>

A. СОГОМОНЯН – Концепция сверхчеловека в романе «Морской волк» Дж. Лондона. – Цель статьи – показать влияние Фридриха Ницше на модернистскую литературу. Статья является попыткой прояснить влияние концепции сверхчеловека в романе Джека Лондона «Морской волк». В этом психологическом, приключенческом романе Лондон раскрывает индивидуалистическую философию Ницше. В романе «Морской волк» сверхчеловек терпит поражение, но сверхчеловек Ницше никогда не отступает.

Ключевые слова: Ницше, модернизм, сверхчеловек, Джек Лондон, Волк Ларсен, грех, свобода, власть, человек-зверь

A. SOGHOMONYAN – The Concept of Superman in Jack London’s Novel “The Sea-Wolf”. – The paper reverberates to Friedrich Nietzsche’s impact on modern literature. The purpose of this paper is to show the influence of the Superman’s concept in Jack London’s novel “The Sea-Wolf”. In this psychological, adventurous novel the author reveals Nietzsche’s individual philosophy. In the novel “The Sea-Wolf” Superman succumbs but Nietzsche’s Superman never does.

Key words: Nietzsche, modernism, superman, Jack London, Wolf Larsen, sin, freedom, power, parsnip